

לשון המלחמה

"הגפת תריסים" בימים ההם, בזמן הזה

בתקופת המשנה והתלמוד הייתה למילה תריס משמעות אחת: מגן - לחיילים ולדלתות. תריס במשמעות מגן נעלם כמעט לגמרי מהעברית של היום - חוץ מאשר בצירוף "בלוטת התריס". אך למעשה התריס המוכר לנו היום הוא גם סוג של מגן - על החלון

מקור המילה "תריס"

המילה "תריס" מופיעה לראשונה בתרגום יונתן בן עוזיאל לנ"ך (נביאים כתובים). זהו התרגום לארמית של הנ"ך, במקביל לתרגום אונקלוס שהוא התרגום לארמית של התורה, שניהם משמשים את עם ישראל זה אלפיים שנה, והם בסיס לפירושים רבים ולמילים מחודשות בעברית כמו חילונו, פסולת, צלוחית, ערטילאי. היא מופיעה בכמה מקומות ובאה לתרגם את המילה העברית "מגן".

בספר מלכים בפרק י"ט מובאים דברי החיזוק של הנביא ישעיה למלך חזקיהו בשעה שסנחריב, מלך אשור, כבש את הארץ והתקדם לעבר ירושלים: "כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי מִלְכֵי אַשּׁוּר, לֹא יָבֵא אֶל הָעִיר הַזֹּאת, וְלֹא יִוָּךְ שָׁם חַי; וְלֹא יִקְדָּמֶנָּה מִגֵּן, וְלֹא יִשְׁפֹךְ עָלֶיהָ סֶלֶף". את המילה "מגן" מתרגם יונתן למילה "תריס", וכך גם התרגום היווני לתנ"ך ("תרגום השבעים"). ראינו את המילה גם בשיחת המוטיוויציה של הכהן משוח המלחמה ברשימתנו הקודמת בצירוף "הגפת תריסים". הצירוף הזה מקשר אותנו מיד להגפת תריסי החלונות.

אבן-שושן מביא במילונו שני ערכים למילה "תריס": אחד לכלי הנשק והאחר לחלון. אני סבור (לפי מילונים מדעיים אחרים) ששתי המשמעויות הן ממקור אחד: התריס במשמעות של חלק ממבנה מופיע כבר בלשון חז"ל, אם כי שם אין "תריסי חלונות", אלא "תריסי חנויות". התריסים האלה היו דווקא מגיני דלתות של החנויות ולא מגיני חלונות,

משמעותה הכאת המגינים אלה באלה כדי להרעיש ולאיים כדברי ר' עובדיה מברטנורא. כיום המילה במשמעות של "מגן" איננה קיימת כי כלי הנשק הזה אינו קיים. נותרו "תריסי החלונות" ונוספו ה"מתרס", הבריקה שבמקרא היא "סוללה" וכן "בלוטת התריס", כלומר בלוטת המגן. במקורות מצויות מילים נוספות בעבור ה"מגן", כמו "שלטי הגיבורים" במקרא בשיר השירים. על כך ברשימה נפרדת.

מהגנה להתקפה: על הביטוי "להתריס כנגד"

נותר עוד להבין מה פירוש "להתריס כנגד". היינו מצפים ש"להתריס" יהיה במשמעות של "להגן" ולא במשמעות של "לתקוף". וכך אכן היה בראשית הדרך בלשון חז"ל: אנו מוצאים בתלמוד הירושלמי "מתריס כנגד ליבר" - רצועת עור המגינה על החזה של הכבש או בלשון התלמוד: "שהוא נותן עור כנגד ליברו והוא מתריס כנגד חיה", כלומר מגן ונותן תריס.

את המהפך למשמעות ההפוכה של מתגרה, תוקף, אנו פוגשים לראשונה במשל הידוע במדרש ספרי: "למה הדבר דומה? לשני כלבים שהיו צהובין זה עם זה. בא זאב לטול טלה מן העדר, והיה אחד מהם מתריס כנגדו. אמר חברו: אם אני הולך ומסייעו עכשיו הורגו ועוקף עלי והורגני - עשו שלום זה עם זה ונלחמו עם הזאב". ובנוסחאות אחדות כתוב "מתגרה כנגדו".

צבועים בצבע אדום. במהלך יום המסחר היו מפרקים את המגינים ומניחים אותם על יתדות לפני בית העסק כדי שישמשו שולחן תצוגה של הסחורה, כמו תבלינים, כדברי רש"י. דרך אגב, היו גם על החלונות מגינים, אך הם לא נקראו "תריסים" אלא "פקקים". וכך יש המפרשים את "חלון התיבה" של נח, שהוא נאלץ לפתוח כדי לראות החוצה: כלומר החלון היה אטום, והוא פתח את ה"פקק" כדי לראות "הקלו המים".

התריס - אפוד המגן של ימי קדם

נשוב עתה לתריס במשמעות כלי נשק. ברור שהיה זה כלי הנשק האישי הבסיסי ביותר והחשוב ביותר של הלוחם הרגלי. אפשר להשוותו כיום לכובע פלדה ולאפוד הקרמי גם יחד. הוא היה מיועד בראש ובראשונה להגנה, אך בה בעת גם להתקפה כדי להפחיד את האויב ביצירת רעש: "הגפת התריסים"

ד"ר אשר שפיר

בלשן, עורך ומתרגם. מתמחה בלשון העברית ובסוציולוגיה של הלשון. חיבר את מדריך העריכה "ניסוח בעברית"

